

UDVIKLINGSØKONOMI PÅ STUDIET TIL STATSVIDENSKABELIG EKSAMEN

- Nogle Foreløbige Noter til Videre Overvejelse -

1. INTRODUKTION

Der eksisterer såvel indenfor polit. studiet som udenfor Økonomisk Institut en udbredt fornemmelse af, at udviklingsøkonomiområdet bør strammes op og styrkes. Disse noter er et forsøg på at give en relativ kort, men sammenfattende fremstilling af den eksisterende situation på dette felt og bidrage til udviklingen af et konkret forslag til forbedringer. Noterne er foreløbige og skal ses i lyset af ovennævnte og det igangværende/forestående arbejde med at reformere studiets mere konkrete indhold efter introduktionen af den nye studieordning. Forud for udarbejdelsen af noterne er gået såvel en række uformelle møder internt på studiet som kontakter med institutioner som Danida, IFU og et udvalg af de private konsulentfirmaer. Studieprogrammer mv. fra nogle udenlandske institutioner, hvor der undervises i udviklingsøkonomi, er også blevet studeret¹.

2. UDVIKLINGSØKONOMI PÅ POLITSTUDIET: AKTUEL SITUATION

2.1 Formål, emnekredse og undervisningsform

Ved udviklingsøkonomi forstås på polit. studiet i øjeblikket som oftest det valgfrie et-semester (4 timer pr. uge) kernefag på afsluttende del, der udbydes hvert andet semester. Dette fag har som formål at give de studerende en bred introducerende orientering i økonomiske problemstillinger vedrørende udviklingslandene.

Pensum har i de senere år bestået af en grundlærebog og en samling artikler i

¹ Det drejer sig i første række om følgende: Harvard Institute for International Development (HIID), Harvard University, Cambridge Massachusetts, USA; Institute of Development Studies (IDS), University of Sussex, Brighton, England; Institute for Development Policy and Management (IDPM), University of Manchester, Manchester, England; School of Development Studies University of East Anglia, Norwich, England; Development and Project Planning Centre University of Bradford, Bradford, England; Institute of Social Studies (ISS), Haag, Holland; Sosialøkonomisk Institut Universitetet i Oslo, Norge; og The Center for Economic Studies El Colegio de Mexico, Mexico.

"development economics"², og de behandlede emnekredse inkluderer³ generelle teorier, modeller og strategier for økonomisk udvikling, vækst, fordeling, fattigdom, befolkningsproblematik, beskæftigelse, migration, landbrugsudvikling, industrialisering, investeringsallokering, teknologivalg, projektevaluering, udenrigshandel (herunder råvareproblematik), direkte investeringer og overførsel af teknologi mv. Undervisningsformen består af forelæsninger suppleret med diskussioner blandt forelæser og studerende.

Der er behov for et introduktionskursus i udviklingsøkonomi, men det eksisterende pensum er ikke blevet opjusteret i flere år. En række problemstillinger af nyere dato (såsom baggrunden for og udformningen af IMF's og Verdensbankens stabiliserings- og strukturtilpasningsprogrammer og en ændret opfattelse af statens rolle og muligheder i udviklingsprocessen) kunne sikkert med fordel tages op. Det samme gælder mere generelt den igangværende omvurdering og reorientering af udviklingsøkonomien. Desuden er der uanset udfaldet af sådanne overvejelser behov for en række supplerende og selektive læselister af direkte relevans for de behandlede problemkredse.

Hovedessensen og den overordnede linie i det nuværende udviklingsøkonomifag bør imidlertid fastholdes. Behovet for et videregående udviklingsøkonomifag, som kan bringe de studerende op over introduktionsniveauet og skabe en tiltrængt dybde i fagudbuddet på dette område, diskuteres yderligere nedenfor i afsnit 2.3.

Foruden kernefaget er der også blevet udbudt en lang række studiekredse og økonomiske øvelser med varierende formål og et meget stort antal emnekredse. Selv om de i en vis udstrækning har kunnet ses som en uddybning af emner introduceret i kernefaget, er sammenhængen og koordineringen hermed svag. De studerendes forudsætninger er meget forskellige, når de tager de enkelte kurser, og udbyttet af undervisningen afhænger meget af en given gruppes sammensætning og engagement.

Det gælder for de supplerende kurser, at der ikke eksisterer nogen overordnet, sammenhængende plan og prioritering mellem de enkelte aktiviteter. Kurser er blevet udbudt på ad hoc basis afhængigt af den øjeblikkelige studenter- og lærerinteresse og af forhåndenværende undervisningsressourcer. Der savnes kontinuitet og konsistens i kursusudbuddet og de behandlede emnekredse. Det må i denne sammenhæng desuden påpeges, at en række af de behandlede emner ikke er særlig velegnede til udelukkende at blive behandlet i øvelsesformen. Dette gælder f.eks. områder som projektplanlægning, hvor en række forelæsninger afgjort kunne hæve det

² Henholdsvis Gillins, M., Perkins, D.H., Roemer, M. og Snodgrass, D.R., "Economics of Development", 2nd ed., New York og London: W.W. Norton & Company, 1987 (med overspringelse af kapitlerne 7, 9 og 10) og Charles K. Wilber (ed.), "The Political Economy of Development and Underdevelopment" 4th ed., New York: Random House, 1987 (kapitlerne 1, 3, 6-8, 10, 13, 21 og 25 - desuden læses kapitlerne 11, 14-16 og 19 kursorisk).

³ Jvf. vejledning til studiet til statsvidenskabelig eksamen af juni 1988.

faglige niveau⁴.

Ud over ovennævnte aktiviteter er et ikke ubetydeligt antal studerende gået til eksamen i kernefaget i udvidet pensum (af varierende indhold) eller har skrevet afløsningsopgave eller speciale om et udviklingsøkonomisk emne.

2.2 Lærerressourcer og studenter

Udviklingsøkonomiområdets⁵ lærerressource består for øjeblikket af en lektor (der desuden dækker økonomisk historie), en ekstern lektor (der varetager undervisnings- og vejledningsopgaver) og en adjunkt (på fuld tid)⁶. Foruden arbejdet på Økonomisk Institut støtter denne gruppe Center for Afrikastudier med undervisning svarende til ca. 4 konfrontationstimer om ugen plus vejledning. Foruden den omtalte "faste" stab har to lektorer fra andre områder på polit. studiet på ad hoc basis ledet studiekredse/øvelser på udviklingsøkonomiområdet, og det samme gælder nogle mere løst tilknyttede undervisere på områder som gældsproblematik og teknologioverførsel.

Der er ikke til disse noter udarbejdet en samlet oversigt over, hvor mange studerende der følger de forskellige aktiviteter på udviklingsområdet. Der er imidlertid tale om et betragteligt antal. Dette kan illustreres ved, at 30-40 studerende tager kernefaget om året, og at et tilsvarende antal følger studiekredse/øvelser hvert semester. Der kan forventes en stigning i dette antal i takt med, at de store årgange nærmer sig afsluttende del. Den nyligt etablerede Udviklingsøkonomisk Gruppe på polit. må også forventes at stimulere interessen for området blandt de studerende.

2.3 Studiestruktur og -niveau

Årsprøverne har i almindelighed bibragt de studerende en fornuftig basis for fortsatte studier i udviklingsøkonomi på "graduate" niveau, idet undervisningen på dette område har kunnet

⁴ Det understreges, at dette på ingen måde skal opfattes som et argument for at afskaffe øvelserne, eller for at gruppe/pro-jektarbejde er irrelevant. Det må imidlertid overvejes hvilke emner, der egner sig bedst til de forskellige undervisnings-former, og hvorledes disse kan kombineres indenfor et givet kursus.

⁵ Her tænkes udelukkende på udviklingsområdet i snævrere forstand og ikke på tilgrænsende områder som f.eks. vækst og fordeling samt socialistiske økonomier.

⁶ Henholdsvis Lektor Jørgen Peter Christensen, Ekstern Lektor Anders Serup Rasmussen, der har sin hovedbeskæftigelse i Danida, i lighed med to tidligere eksterne lektorer, og Adjunkt Finn Tarp. Tidligere Lektor på Økonomisk Institut Poul Buch-Hansen, der nu er tilknyttet Carl Bro International, har udtrykt ønske om fortsat tilknytning til Institutet evt. gennem ansættelse som ekstern lektor.

bygges ovenpå både kendskab til mikro- og makroteori og på nødvendige redskabsfag som matematik og teoretisk statistik. Disse kurser indgår (jvf. fodnote 1) i tilsvarende programmer i en række andre lande som integrerede dele af f.eks. en "Master's degree" i udviklingsøkonomi eller udviklingsstudier. De polit. studerendes baggrund på dette felt er derfor en styrke i forhold til andre uddannelsesinstitutioner på udviklingsområdet, såvel i ind- som udland. Det ville være ønskværdigt at fastholde denne fordel gennem en effektiv integrering af de fremtidige aktiviteter på udviklingsområdet i det generelle kursusudbud på polit. studiet.

Der kan imidlertid også identificeres en række svagheder i den aktuelle situation. Ovenfor er der allerede blevet refereret til det forhold, at de studerendes baggrund er meget forskellig, når de tager øvelser/studiekredse, og også den manglende sammenhæng mellem kernefaget udviklingsøkonomi og aktiviteterne på øvelser-studiekredse blev omtalt. Konsekvensen er en uheldig forfladigelse af det faglige niveau. Dette er i høj grad en konsekvens af polit. studiets "flade struktur" efter 3. årsprøve, men der bør ikke desto mindre gøres noget herved.

Herudover gælder at den manglende baggrund i cost/benefit analyse, som tidligere indgik på 3. årsprøve, er en klar begrænsning i forbindelse med aktiviteter på projektanalyse-området.

Desuden gælder at et et-semester fag evt. suppleret med en øvelse eller to på afsluttende del ganske enkelt ikke nok til at sikre en tilstrækkelig dybde i undervisningen og gøre politterne "konkurrencedygtige" på det internationale og det nationale marked for udviklingseksperter. En blot kursorisk sammenligning med de tidligere nævnte kurser i USA, England og Holland viser, at der er et oplagt behov for et videregående udviklingsøkonomikursus på afsluttende del.

Endelig skal peges på undervisningen i økonomisk historie. Et centralt tema i dette fag er vækst- og udviklingsprocesser, og der er følgelig en klar forbindelse mellem økonomisk historie og udviklingsøkonomi. I den hidtidige undervisning i økonomisk historie har denne forbindelse været mest direkte i de valgfrie moduler om Sovjetunionen og Kina og internationale arbejdskraft- og kapitalbevægelser og især i modulet om Indien.

Det ville være nærliggende i sammenhæng med ændringerne i økonomisk historie på 2. årsprøve at overveje en styrkelse af forbindelsen til udviklingsøkonomi. En mulig måde at gøre dette på er gennem det i rapporten fra pensumudvalget i økonomisk historie foreslåede tema 1 - vækst og udvikling. Sigtet med dette tema er især at foretage sammenlignende analyse af økonomisk udvikling i u-landene og historiske udviklingsforløb i de industrialiserede lande, og endvidere at give et empirisk orienteret kendskab til og karakterisering af u-landssamfund.

2.4 Erhvervssigte

I øjeblikket tager udviklingsøkonomifaget ikke direkte sigte på bestemte typer af beskæftigelse, men det giver et (omend utilstrækkeligt) udgangspunkt for fremtidig beskæftigelse indenfor områder som bistands- og konsulentarbejde i privat eller offentligt regi, herunder internationale organisationer. Der kan også peges på især forskning og undervisning.

Udviklingsområdet er i fremgang i Danmark, og der findes en række muligheder, som det ville være synd ikke at udnytte. Dansk bilateral udviklingsbistand vil fortsat vokse i de kommende år, og Danida vil derfor få et øget behov for kandidater med relevant viden og erfaring. Det samme gælder en række private danske konsulentfirmaer, som foruden at udføre opgaver for Danida ønsker at gøre sig gældende på det internationale marked i stigende grad⁷. Dette vil sandsynligvis komme til at gælde for både store, mellemstore og små industri- og håndværksvirksomheder, efterhånden som de må øge deres eksportorientering. Desuden er en række danske NGO-organisationer i udvikling, og endelig er det af interesse, at Danida i fremtiden agter at promovere danskeres ansættelse i internationale organisationer mere aktivt.

Der er derfor behov for at overveje, om studiet kan gøres mere direkte ansættelsesrettet, uden at dette går ud over det akademiske niveau og den metodemæssige styrke, som har været politikkens traditionelle styrke.

Det skal endelig understreges, at studier i udviklingsøkonomi kan være en endog særdeles nyttig faglig baggrund, også i tilfælde hvor en kandidat ikke umiddelbart finder beskæftigelse i et "u-landsjob". Et solidt kendskab til andre samfundstyper og økonomiske systemer og til den anvendte metode er en indiskutabel fordel både for politiker i almindelighed og mere specielt for kandidater, der ansættes i f.eks. Udenrigsministeriets almindelige tjeneste, andre ministeriers eller organisationers internationale kontorer, oplysende virksomhed mv. Dette aspekt fortjener opmærksomhed i overvejelser om fagets placering og prioritering på polit. studiet i fremtiden.

2.5 Konklusion

Der hersker i øjeblikket uklarhed om, hvad en polit., som har udviklingsøkonomi med i sin sammensætning af fag på afsluttende del, egentlig kan på dette område⁸. Der er behov for øget sammenhæng og koordination i undervisningsudbuddet og i forlængelse heraf for en stærkere profilering af politikkens.

Inden præsentationen i afsnit 4 af et konkret forslag, til hvorledes der kan arbejdes hen imod en realisering af dette mål, er det imidlertid en fordel at afgrænse udviklingsøkonomiområdet og dets centrale problemstillinger lidt mere præcist.

⁷ Der kan henvises til opgaver for f.eks. EF, Verdensbanken og de regionale udviklingsbanker.

⁸ Dette er en ofte fremført kommentar blandt "aftagere" af politiker. Det fremføres også, at politikerne ikke er tilstrækkelig engagerede i sammenligning med kandidater fra nyere studier som f.eks. Internationale Udviklingsstudier på RUC. Endelig kan det vel nævnes, at der kan spores en tendens til, at polit. studerende har betragtet udviklingsområdet som en måde "at tjene billige points på".

3. UDVIKLINGSØKONOMI: EN AFGRÆNSNING

3.1 Tilgrænsende områder

Det ligger⁹ i udviklingsområdets karakter, at en række af de emner og problemkredse, der gennemgås i andre fag på afsluttende del eller på årsprøverne, tages op i udviklingsøkonomi i speciel udviklingslandebelysning. Der er derfor i princippet klare, men i praksis ikke særlig klart strukturerede, forbindelser til disse fag. Det gælder f.eks. de fleste "politik fag" - såsom arbejds-markedsteori og -politik, offentlig udgiftspolitik, skattepolitik, miljøpolitik, international monetær økonomi, udenrigshandelens teori og politik, men f.eks. også erhvervs politik og planlægning (herunder investeringsplanlægning) og fag som teorihistorie, vækst og fordeling og socialistiske økonomier (komparative økonomiske systemer).

Herudover gælder i en bredere sammenhæng - og dette måske i højere grad end i nogen anden underdisciplin af økonomien - at andre videnskabelige discipliner ofte må drages ind, når udviklingens ændringsprocesser analyseres eller planlægges. Det er derfor ikke nogen tilfældighed, at det tværfaglige begreb udviklingsstudier af mange opfattes som mere tiltrækkende end den mere snævre fagdisciplin udviklingsøkonomi.

Det siges f.eks., at for at forstå komplekse og sammenhængende årsager til politisk konflikt, hunger, fattigdom, miljøproblemer og manglende vækst er det nødvendigt at bryde væk fra enkeltdisciplinens snævre synsvinkel. Problemer som de nævnte har økologiske, politiske, sociale og økonomiske dimensioner, og hvis diagnose og konklusioner skal være relevante og præcise, må den metodemæssige tilgang - ifølge de kritiske røster - afspejle dette og være mere tværfaglig.

Det er imidlertid Økonomisk Instituts primære formål at uddanne økonomiske kandidater. Det er med andre ord ikke Økonomisk Instituts opgave at uddanne tværfaglige kandidater, og dette ville iøvrigt være umuligt at løse en sådan opgave i de eksisterende rammer. Der er ingen tvivl om, at studiet af udvikling og sociale ændringer er komplekst, at større samarbejde mellem skoler og discipliner er nødvendig, og at fagspecialister må være i stand til at placere deres arbejde i en videre sammenhæng for at være af værdi; men dette er ikke det samme som at "opgive" enkeltfag. Udvikling må studeres i sin mangesidethed, og input fra alle fagområder er nødvendigt, da de hver især giver indsigt, som andre fagdiscipliner ikke giver.

Andre samfundsvidenskabelige fagdiscipliner på udviklingsområdet har traditionelt været mere baseret på beskrivelse og analyse end økonomien, der generelt har været mere policy-orienteret. Økonomer spiller en central rolle i formuleringen og analysen af alternative udviklingspolitikker og strategier, i problemløsning og i vurderingen af fordele og ulemper i lyset af underliggende antagelser og værdipræmisses. Dette har hjulpet med til at sikre

⁹ Jvf. vejledning ved studiet til statsvidenskabelig eksamen fra juni 1988.

udviklingsøkonomiens relevans ("fødderne er blevet på jorden"), men er samtidig en af grundene til at økonomer undertiden har haft svært ved at samarbejde med kandidater fra andre fagdiscipliner. Hvorom alt er, træning i udviklingsøkonomi er et ofte særdeles godt udgangspunkt for videre udviklingsarbejde og tackling af de problemer, som virkeligheden byder på, og økonomen er i praksis tit den, som må påtage sig koordineringsansvaret i et multidisciplinært team.

I det følgende fokuseres på udviklingsøkonomi; men det følger af ovenstående, at "bredere perspektiverende studier" er både vigtige og relevante. Økonomen bør ikke have "skyklapper" på, og det vil afgjort kunne være af værdi for politter at følge udviklingskurser udenfor Økonomisk Institut i tilgrænsende fagområder eller på tværfaglige centre som Center for Afrikastudier.

3.2 Udviklingsøkonomiens centrale problemstillinger

Det er vanskeligt klart at afgrænse udviklingsøkonomiens område, og mange af de, der har arbejdet på dette felt, har været bevidst uklare mht. en mere præcis definition. Det er blevet fremført, at udviklingsøkonomi er, hvad udviklingsøkonomer beskæftiger sig med; men dette rejser naturligvis med det samme spørgsmålet, hvem udviklingsøkonomerne så er. Andre har defineret området som studiet af udviklingslandenes økonomi, hvilket er en tiltrækkende definition, da det giver en høj grad af frihed til at forfølge de emner, der af den ene eller anden grund forekommer centrale. Atter andre har ved udviklingsøkonomi forstået de modeller, som blev udviklet i udviklingsøkonomiens første år efter 2. Verdenskrig.

Faktum er, at udviklingsøkonomien kan karakteriseres som en "sammenkogt ret" af empirisk og teoretisk arbejde af positiv og normativ art i en blanding, hvor det er svært at adskille de enkelte ingredienser. Det er endvidere karakteristisk, at udviklingsøkonomer ofte har været kritiske overfor den på andre områder fremherskende neoklassiske økonomiske doktrin, selvom der på samme tid ikke eksisterer ét klart afgrænset, veldefineret og teoretisk funderet alternativ at holde sig til.

Udviklingsøkonomiens gradvise absorbering af elementer fra en række forskellige paradigmer er blevet fremført som en svaghed. Hertil kan imidlertid indvendes, at det i sidste instans må være et spørgsmål om tid, sted og problemstilling mv., der er afgørende for anvendeligheden af de forskellige paradigmer. Sameksistens og konkurrence kan tværtimod siges at være styrkende for udviklingen i faget.

Den traditionelt mest almindelige emnekreds med hvilken udviklingsøkonomien er blevet identificeret er vækst plus strukturelle ændringer. Udviklingsøkonomi er derfor fra dette perspektiv blevet defineret som studiet af udviklingslandenes økonomiske struktur og af nationale og internationale faktorer, der påvirker transformationen af denne i vækst- og udviklingsprocessen.

Tidligere empirisk arbejde på dette felt fokuserede følgelig på ændringer i sammensætningen af efterspørgsel, produktion, beskæftigelse og international handel observeret i en række komparative studier af Kuznets og andre. Dette førte til en beskrivelse af udviklingsøkonomiens centrale problemstillinger i strukturelle termer såsom transformationen af et fattigt, stagnerende bondesamfund til en mere diversificeret, urbaniseret økonomi i stand til at sikre bæredygtig vækst. Processerne forbundet med denne transformation inkluderede kapitalakkumulation, udvikling af menneskelige ressourcer, og ændring i politiske og økonomiske institutioner, inklusive etableringen af markeder.

Forklaringen af de såkaldte "stylized facts" i udviklingsprocessen inkluderer imidlertid ikke kun makroøkonomiens opsparing, investering og finansiel udvikling, men også husholdningernes og produktionsenhedernes mikroadfærd. Sektorer, der undergår betragtelig transformation i udviklingsprocessen, som f.eks. landbruget og industrien må også studeres nøje, og det samme gælder den i 1980'erne kraftigt ændrede internationale situation, i hvilken national udvikling må finde sted. Den kraftige og stadigt stigende differentiering af u-landene påkalder sig også opmærksomhed, og det samme gælder den ændrede rolle, som staten ønskes tildelt. I forlængelse af ovenstående bemærkes, at landestudier er én af de måder, hvorpå indsigt kan opnås, men faren for ikke dækkende generaliseringer er i de sidste 10-15 år blevet om muligt endnu større end tidligere.

En række spektakulære analytiske modeller blev udviklet i løbet af 1950'erne¹⁰. Fremskridt i 1960'erne var derimod mindre iøjnefaldende. Befolkningsvækst, landbrugsudvikling og fødevarer-reproduktion, og "two-gap" problematikken kom i fokus, men Lewis-modellerne blev i stigende grad kritiseret bl.a. for urealistiske antagelser om bøndernes rationalitet. Desuden var der en kraftig vækst i litteraturen om planlægningsteknikker, og den måske vigtigste teoretiske udvikling var spredningen af Latinamerikanske strukturalistiske ideer.

I løbet af 1970'erne vandt afhængighedsteoriene terræn. Antagelserne i tidligere modeller (imports substitution, nedsivning osv.) blev overvejet, men den strukturalistiske tilgang ("dirigismen") var stadig fremherskende. Den korrekte definition af udviklingsbegrebet blev diskuteret, mulige forskelle mellem vækst og udvikling kom i fokus, "redistribution with growth" og "basic needs" strategierne introduceredes. Dette passede godt med den nye opmærksomhed omkring landbrugssektoren, og samtidig udvikledes cost-benefitanalysen.

I 1980'erne kom den tidligere strukturalistiske tilgangsvinkel under kritik, og den neoklassiske "modrevolution" etableredes. U-landenes økonomiske, sociale og politiske

¹⁰ I flæng kan nævnes Lewismodellen og den efterfølgende videreudvikling heraf, Rostows faseteori, Leibensteins "kritiske minimumsindsats", Rosenstein-Rodans "store skub", Nurkse's teori om skjult arbejdsløshed som et opsparingspotentiale, balanceret og ubalanceret vækst, Myrdals cirkulære årsagsteori, Prebisch og Singers handelspessimisme, argumenterne for udviklings-planlægning og anvendelsen af Harrod-Domar ligningen, argumenter for imports substitution osv.

problemer tilspidsede og er nu så store, at vægten i området er blevet forskudt over mod stabiliserings- og strukturtilpasnings-politik, herunder emner som mere efficient ressourceallokering både indenlands og i den internationale handel.

Dvs. de centrale problemstillinger i udviklingsøkonomien synes i næsten konstant bevægelse. Området er karakteriseret ved en spændende sameksistens af konkurrerende, men også gensidigt supplerende, teoretiske og praktiske tilgange (faseteori, strukturalistiske tilgange, afhængighedsmodeller og neoklassisk "modrevolution"). Det kan endelig også noteres, at det er uomtvisteligt, at udviklingsøkonomien har beriget hovedstrømmene indenfor økonomien med betydningsfuld indsigt som f.eks. strukturel inflationsteori, "Dutch disease", begyndelsen til teorien om det duale arbejdsmarked, begrebsdannelsen om den uformelle sektor etc.

3.3 Eksisterende behov for udviklingsøkonomer

Det stigende behov for udviklingsøkonomer er allerede blevet omtalt ovenfor (specielt i afsnit 2.4), uden at dette behovs indhold dog blev nærmere præciseret. I de i afsnit 1 omtalte kontakter blev følgende områder nævnt med henblik på at afgrænse mere præcist, hvilke arbejdsopgaver en polit med baggrund i studier på udviklingsøkonomiområdet bør have forudsætninger for at løse:

- analyse af et givet udviklingslands makroøkonomiske situation og muligheder, herunder bl.a. vurdering af såvel bagvedliggende økonomiske strukturer som mulige virkninger af forskellige udviklingsstrategier og policyreformer mv. - og i forlængelse heraf udarbejdelse af komparative landestudier;

- forståelse af sammenhængene (samspillet) mellem et lands udviklingsstrategi og økonomiske politik på den ene side og centrale sektorer såsom landbrug og industri på den anden;

- sektorindsigt i udvalgte sektorer, som spiller en central rolle i udviklingsprocessen - landbrugssektoren blev specielt omtalt;

- forståelse af statens rolle og indsigt i styringsproblemer i udviklingslandene, herunder emner som den institutionelle ramme, prisernes funktion, planlægningsmetoder mv.;

- projektanalyse og -planlægning med særlig vægt på økonomiske, institutionelle/organisationsmæssige og sociale aspekter;

- indsigt i sammenhængene mellem et lands placering i den internationale økonomi og dets økonomiske situation og muligheder (herunder problemstillinger vedrørende handel, gæld og overførsel af finansielle ressourcer - via bistandssystemet, internationale finansielle markeder eller direkte udenlandske investeringer);

- have det maksimale overblik og gennem en tværfaglig forståelse sikre at alle relevante synspunkter og/eller vurderinger bliver draget ind i et dynamisk samarbejde i løsningen af et givet planlægningsproblem.

Generelt blev det desuden fremhævet, at politens særlige styrke bør være den økonomiske analyse - blikket for identifikation af centrale forudsætninger (herunder metodemæssige problemer og begrænsninger) og vurderingen af disse forudsætningers betydning i en større sammenhæng.

4. UDVIKLINGSØKONOMI PÅ POLIT: ET FORSLAG

Ovenstående kommentarer leder frem til følgende forslag til revidering af udviklingsøkonomirådets form og indhold. Det understreges, at det er et foreløbigt forslag, der må tilpasses de ændringer, som iøvrigt vil finde sted som følge af studiereformen på polit. studiet¹¹.

4.1 Vækst og udvikling: det historiske perspektiv

I forbindelse med ændringerne i økonomisk historie på 2. årsprøve ville det som nævnt i afsnit 2.3 være nærliggende at knytte en tættere forbindelse til undervisningen indenfor udviklingsøkonomi senere på studiet. Dette kunne som omtalt f.eks. ske gennem det foreslåede tema 1 - vækst og udvikling (jvf. rapporten fra pensumudvalget i økonomisk historie).

Undervisningen på 2. årsprøve vil først og fremmest kunne give en viden om langsigtede vækst- og udviklingsforløb, ikke mindst viden om faktiske institutionelle, teknologiske og strukturelle ændringer såvel i i-landenes historiske forløb som i udviklingslandene. Endvidere ville det kunne give et grundlæggende empirisk kendskab til samfundsforhold i udviklingslandene, og om centrale problemstillinger for etablering af økonomisk udvikling. Det hører også med, at en behandling af emneområdet ville kunne virke som en appetitvækker og stimulere interessen for at beskæftige sig med udviklingslande senere i studiet.

Det følger af ovennævnte, at hovedvægten i undervisningen lægges på empirisk beskrivelse og analyse af langsigtede udviklingsforløb i i- og u-lande, som for u-landenes vedkommende i væsentlig udstrækning vil vedrøre udviklingen i de sidste årtier. Endvidere vil undervisningen indeholde en introducerende behandling af begreber og generel teoridannelse

¹¹ Der gives i det følgende en række litteraturreferencer. Disse skal opfattes som illustrative eksempler på eksisterende materiale, der belyser en given problemstilling, og ikke som et forsøg på at fremlægge en "endelig", samlet og prioriteret oversigt over den meget omfattende litteratur på området. Det følger heraf, at tilføjelser og forslag til ændringer er meget velkomne.

indenfor udviklingsøkonomi. Med hensyn til det sidste vil tyngden naturligt ligge på teoridannelser om historiske udviklingsforløb (bl.a. Marx, Rostow og Gerschenkron) og forsøg på generaliseringer ud fra empiriske forløb (bl.a. Kuznets, Chenery og Syrquin).

Centrale referencer ville bl.a. inkludere følgende:

- Rostow, W.W., "The stages of Economic Growth", London: Oxford University Press, 1960.

- Gershenkron, A., "Economic backwardness in Historical Perspective", Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1962.

- Kuznets, S., "Modern Economic Growth: Rate, Structure and Spread". New Haven: Yale University Press, 1966.

- Chenery, H. og Moises Syrquin, "Patterns of Development, 1950-1970", Oxford University Press for World Bank, 1975.

Herudover kan henvises til indledningskapitlerne i en række lærebøger i udviklingsøkonomi, som omtales nedenfor, artikler af bl.a. Syrquin og Pasinetti/Scazziero i de nyligt udkomne "Handbook of Development Economics" og "The New Palgrave: A Dictionary of Economics", og naturligvis mere specifikke landestudier.

Det skal tilføjes, at selv om undervisningen på 2. årsprøve kunne tilføje en værdifuld historisk dimension på studiet af udviklingsproblematik og en relevant empirisk viden, vil undervisningen kun i begrænset omfang overlappende med senere undervisning i udviklingsøkonomi. Tager man således pensum i det nuværende kernefag vil der primært være tale om at behandle stof, der dækkes af de indledende kapitler i Gillis et al. (kap. 1, 2 og dele af kap. 3 og 4)¹².

¹² En generel indvending mod de valgfrie temaer, der foreslås af pensumudvalget i økonomisk historie, er at de vil skabe en differentiering af de studerende på et tidligt tidspunkt i studieforløbet. Der skal ikke gås ind i en diskussion heraf, men blot anføres to ting. For det første er der i forslaget kun tale om en vis specialisering, dvs. at man også vil beskæftige sig med temaet vækst- og udviklingsprocesser i andre temaer (f.eks. i temaet om komparativ økonomisk udvikling). For det andet ligger der ikke i fremhævelsen af tema 1 i det foregående, at der ikke kan skabes en øget forbindelse mellem økonomisk historie og udviklingsøkonomi på andre måder. En væsentlig fordel ved det foreslåede tema 1 dækkende et helt semesters undervisning er imidlertid, at det giver mulighed for en vis dybde navnlig i den empiriske analyse.

4.2 Udviklingsøkonomi: introduktionskursus

Der er som nævnt et oplagt behov for et introduktionskursus i udviklingsøkonomi på politstudiet. Området dækker et særligt område af økonomien og bliver ikke dækkende behandlet i andre grene af studiet. Det mest naturlige sted at placere et sådant kursus ville være enten i sidste halvdel af 3. årsprøve i forbindelse med de nye valgfrie grundfag (jvf. studiehåndbog for polit - juni 1988 - side 17) eller måske umiddelbart efter starten af afsluttende del.

Sidstnævnte mulighed er dog lidt sent. Afsluttende del er blevet begrænset til to år og specialet udvidet fra 3 til 6 måneder. Hvis både introduktionskurset, et videregående kursus og en (evt. to øvelser) skal følges og et speciale udarbejdes i løbet af en to-årig periode vil det enkelte studieforløb tendere til at blive alt for kompakt. Første mulighed forekommer ideel, da de studerende i midten af 3. årsprøve har afsluttet alle obligatoriske fag og på dette tidspunkt har opnået tilstrækkelig baggrund til at studere udviklingsøkonomi på "graduate" niveau. Der kunne desuden blive tale om en positiv vekselvirkning med andre grundfag, som en studerende måtte vælge.

Det skal ikke her diskuteres yderligere, hvornår introduktionskurset bør ligge, men blot understreges at det mere præcise indhold i et introduktionskursus i udviklingsøkonomi naturligvis må afhænge dels af indholdet i den reviderede 2. årsprøve, herunder især områderne makroteori med vækst- og fordelingsteori og økonomisk historie, dels af de fremtidige aktiviteter på 3. årsprøve 1. semester.

Introduktionskurset i udviklingsøkonomi på politstudiet bør tage udgangspunkt i én (eller måske bedre en kombination af nogle) af de efterhånden adskillige lærebøger, som findes på dette felt, suppleret med artikler og andet materiale (herunder undervisningsnoter), som skønnes nødvendige. Der bør lægges vægt på, at de studerende tilegner sig et bredt kendskab til områdets analytiske begrebsapparat og den teoretiske udvikling heraf med udgangspunkt i en forståelse af de strukturelle ændringer, der finder sted i vækst/udviklingsprocessen (jvf. afsnit 4.1).

Grundlæggende problemer og fællestræk for udviklingslandene må identificeres og forskelle u-landene imellem afdækkes. Centrale begreber, terminologi, sammenhænge og tilgange (paradigmer) må klarlægges, alternative økonomiske vækst/udviklings modeller/teorier undersøges og forskellige strategier vurderes. I sammenhæng med sidstnævnte må centrale problemstillinger på udvalgte områder diskuteres. Det drejer sig om:

i. nationale problemstillinger (herunder kapitalakkumulation, finans-, penge-, pris-, arbejdsmarkeds og teknologipolitik, befolkningsspørgsmål og sektorbaserede emner vedrørende landbrug, industri, naturressourcer og offentlige virksomheder);

ii. internationale problemstillinger (herunder handel, betalingsbalance, udenlandske investeringer, lån og bistand); og

iii. globale emner (herunder miljø, energi og ressourcebalance, gæld, international økonomisk verdensorden mv.).

Følgende lærebøger er af interesse:

- Gillins, M., Perkins, D.H., Roemer, M. og Snodgrass, D.R., "Economics of Development", 2nd. ed., New York og London: W.W. Norton & Company, 1987.

- Colman, D. og Nixon, F., "Economics of Change in Less Developed Countries", 2nd. ed., Oxford: Philip Allan Publishers, 1988.

- Todaro, M.P., "Economic Development in the Third World", 4th ed., New York og London: Longman, 1989.

- Meier, G.M., "Leading Issues in Economic Development", 4th. ed., New York: Oxford University Press, 1984.

- Herrick, B. og Kindleberger, C.P., "Economic Development", 4th ed., Singapore: McGraw-Hill Book Co., 1984.

- Little, I.M.D., "Economic Development: Theory, Policy and International Relations", New York: Basic Books, 1982.

- Wilber, C.K. (ed.), "The Political Economy of Development and Underdevelopment" 4th ed., New York: Random House, 1987.

Desuden kan henvises til artikler i en række nyere "state of the art" bøger så som:

- Chenery, H. og Srinivasan, T.N. (eds.), "Handbook of Development Economics" vols. 1 og 2, Amsterdam: North Holland Press, 1988 (vol 2 endnu ikke udkommet).

- Lal, D., "The Poverty of Development Economics", Cambridge: Harvard University Press, 1985.

- Toye, J., "Dilemmas of Development: Reflections on the Counter-Revolution in Development Theory and Policy", Oxford: Basil Blackwell, 1987.

- Ranis, G. og Schultz, T.P. (eds.), "The State of Development Economics: Progress and Perspectives", Oxford and New York: Basil Blackwell, 1988.

- Gemmel, N.G., "Surveys in Development Economics", Oxford og New York: Basil Blackwell, 1987.

- Lipton, M., "Why Poor People Stay Poor: Urban Bias in World Development", Cambridge: Harvard University Press, 1977.

- Meier, G.M. og Seers, D. (eds.), "Pioneers in Development", 1st og 2nd series, New York: Oxford University Press, 1984 og 1987.

- Eatwell, J., Milgate, M. og Newman, P. (eds.), "The New Palgrave: Economic Development", London og Basingstoke: The Macmillan Press Limited, 1989.

- Taylor, L., "Structuralist Macroeconomics: Applicable Models for the Third World", New York: Basic Books, 1983.

Endelig kan refereres til årlige publikationer som Verdensbankens "World Development Report", og der findes centrale artikler i en række tidsskrifter som f.eks.:

- World Development
- Economic Development and Cultural Change
- Development and Change
- Journal of Development Studies
- Journal of Development Economics
- IMF Staff og Occasional Papers
- World Bank Research Observer og Economic Review
- IDS Bulletin
- Journal of Economic Literature (klassifikationsnumre 110 og 120)

Undervisningsformen i introduktionskurset bør være forelæsninger kombineret med diskussioner mellem forelæser og studerende og evt. gruppearbejde omkring f.eks. den empiriske beskrivelse af udvalgte lande baseret på datamateriale fra FN, Verdensbanken, IMF mv.

4.3 Videregående udviklingsøkonomi

Dette kursus bør som formål have at give de studerende et solidt fundament i videregående udviklingsøkonomi og en dybere forståelse af aktuelle hovedproblemer i forbindelse med økonomisk management og politik i et udviklingsland i den eksisterende internationale sammenhæng. Der tages såvel makro- som mikro-økonomiske emner i forskellige økonomiske systemer op. Kurset bør placeres, så de studerende kan følge det i løbet af det første år på afsluttende del, og det forudsættes, at de enten har fulgt introduktionskurset eller på anden måde har skaffet sig en viden, der svarer hertil.

Kurset kan enten gennemføres som et 4-timers udvalgt fag (kernefag) eller evt. deles op i to blokke, der fokuserer på hhv. makro- og mikroaspekterne.

Der lægges i kernefaget især vægt på at dække området økonomisk politik og planlægning, og undervisningen vil i højere grad end på introduktionskurset kunne baseres på case-studier. Undervisningen kan - afhængigt af studenterantallet - i en vis udstrækning bestå i projekt/gruppearbejde kombineret med forelæsninger. Det forventes, at de studerende efter at have fulgt kurset har en relevant teoretisk baggrund og kan deltage aktivt i analysen af alternative økonomiske politikker i u-lande, i udarbejdelsen af realistiske udviklingsplaner og -projekter.

Det bemærkes, at professionelt projektplanlægningsarbejde forudsætter ikke blot forståelse af den eksisterende makroøkonomiske ramme, men også et godt sektorkundskab. Dette er ikke i fokus i det ovenfor identificerede videregående kernefag, men kan forfølges enten gennem de økonomiske øvelser (jvf. afsnit 4.4 nedenfor) og specialet samt evt. gennem afløsningsopgaver og udvidet pensum i den udstrækning disse muligheder forbliver åbne. Endelig kan et godt sektorkundskab naturligt opbygges gennem job erfaringer efter opnået kandidateksamen.

Der kan i kernefaget tages udgangspunkt i, at i praktisk taget alle udviklingslande spiller planlægning og statsintervention en central rolle i resourceallokerings- og udviklingsprocessen. Rationalet herfor, selve planlægningsprocessen og teknikkerne, de opnåede erfaringer og den stigende kritik ("krisen i planlægningen") bør gennemgås og vurderes med henblik på at forstå behovet for reformer og ridse deres mulige indhold op.

Ovenstående kan naturligt følges op gennem en analyse af de fundamentale makroøkonomiske stabiliserings- og strukturtilpasningsproblemer udviklingslandene står overfor, herunder en diskussion af vigtige eksogene økonomiske choks u-landene har været udsat for i 1980'erne, og den makroøkonomiske politik de har fulgt. Det vil være relevant at analysere aktuelle emner som f.eks. Afrikas krise og baggrunden for NIC-landenes succes. IMF's og Verdensbankens tilgang til stabilisering og strukturtilpasning og kritikken heraf må også beskrives og vurderes med henblik på at identificere elementerne i en mere effektiv fremtidig strategi.

Disse overordnede overvejelser leder naturligt frem til spørgsmålet om, hvorledes resourceallokeringen kan foregå på mikroniveau. Dette kan føre til en mere dybdegående analyse af en række udvalgte emner som f.eks. prismetansens brug i udviklingen, og det område indenfor udviklingsøkonomien, som går under betegnelsen projektplanlægning. Førstnævnte område overlapper naturligvis med afsnittene ovenfor, men kan dog også forfølges som et selvstændigt mikroorienteret emne.

Projektplanlægningsdelen bør omfatte dels en generel introduktion til projektcyklus dels de forskellige faser fra identifikation af et projekt over formulering og design til appraisal (herunder anvendelsen af skyggepriser mv.), implementering, monitorering og evaluering. Der bør lægges vægt på metodemæssige begrænsninger og problemer. Det vil være naturligt at inddrage en række casestudier af konkrete projekter, og i projektanalysen bør der trækkes linier til bredere emner indenfor såvel den makroøkonomiske politik som den relevante sektor.

Det er ikke muligt her at angive en blot rimeligt dækkende liste af referencer. Praktisk taget alle ovennævnte lære- og "state of the art" bøger, tidsskrifter mv. indeholder relevant materiale. De nedenfor nævnte referencer skal derfor blot opfattes som illustrative eksempler på eksisterende materiale:¹³

i. Makroplanlægning mv.

- Waterston, A., "Development Planning: Lessons of Experience", Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1965.
- Todaro, M.P., "Development Planning: Models and Methods", Nairobi: Oxford University Press, 1971.
- Killick, T., "The Possibilities of Development Planning", Oxford Economic Papers, 28, no. 2, pp. 161-84, 1976.
- Killick, T., "Policy Economics", London: Heinemann, 1981.
- Agarwala, R., "Planning in Developing Countries: Lessons of Experience", World Bank Staff Working Paper no. 576, 1983.
- United Nations, "Guidelines for Development Planning: Procedures, Methods and Techniques", New York, 1987.

ii. Stabilisering og Strukturtilpasning

- Khan, M. og Knight, M.D., "Stabilization in Developing Countries: A Formal Framework", International Monetary Fund Staff Papers, 28, pp. 1-53, 1981.
- Killick, T. (ed.), "The Quest for Economic Stabilization. The IMF and The Third World", London: heinemann, 1984.
- Colclough, C. og Green, R.H. (eds.), "Stabilization - For Growth or Decay? Short Run Costs and Long Run Uncertainties in Africa", IDS Bulletin, vol. 19, no. 1, Januar 1988.
- Taylor, L., "Varieties of Stabilization Experience: Towards Sensible Macroeconomics in the Third World", Oxford: Clarendon Press, 1988.
- World Bank, "Accelerated Development in Sub-Saharan Africa: An Agenda for

¹³ I udvælgelsen af de nævnte referencer er der lagt en vis vægt på det "generelle" - dvs. af det meget omfattende regions-specifikke materiale er kun enkelte referencer medtaget.

Action", Washington, 1981.

- Sender, J. og Smith, S., "What's Right with the Berg Report and what's left of its critics?", IDS Discussion Paper DP 192, 1984.

- UNICEF, "Adjustment with a Human Face", 2 vols., Oxford: Oxford University Press, 1987.

- Khan, M., "Macroeconomic Adjustment in Developing Countries: a Policy Perspective", World Bank Research Observer 2, no. 1, January 1987.

- World Bank, "Adjustment Lending: An Evaluation of Ten Years of Experience", Policy and Research Series no. 1, Washington, 1988.

- EDI, "Structural Adjustment in Lowinca: A Case Experience in Economic Policy Analysis", Teaching Cases Number 1, Washington, 1988.

- Toye, J. og Mosley, P., "The Design of structural Adjustment Programmes", Development Policy Review, vol. 6, no. 4, December 1988.

- Dornbusch, R., Leslie, F. og Helmers, C.H. (eds.), "The Open Economy: Tools for Policy Makers in Developing Countries". EDI Series in Economic Development, New York: Oxford University Press, 1988.

- Cook, P. og Kirkpatrick, C., "Macroeconomics for LDCs", Wheatsheaf (forthcoming).

- Gulhati, R., "The Political Economy of Reform in SSA", EDI Policy Seminar Report No. 8, 1988.

- Ndgewa, P. et. al., "Management for Development: Priority Themes in Africa Today", Oxford University Press, 1987.

- Meier, G. (ed.), "Pricing Policy for Development Management", John Hopkins University Press, 1983.

iii. Projektplanlægning

- Squire, L. og van der Tak, H.G., "Economic Analysis of Projects", A World Bank Research Publication, Washington, 1988.

- Gittinger, J.P., "Economic Analysis of Agricultural Projects", EDI Series on Economic Development, Baltimore og London: The John Hopkins University Press, 1982.

- Little, I.M.D. og Mirrlees, J.A., "Project Appraisal and Planning for Developing Countries", Hants: Gower Publishing Company Limited, 1988.

- Baum, W.C. og Tolbert, S.M., "Investing in Development: Lessons of World Bank Experience", New York: Oxford University Press, 1985.

- Harvey, C., "Analysis of Project Finance in Developing Countries", Hampshire: Heinemann, 1983.

- Casley, D.J. og Kumar, K., "Project Monitoring and Evaluation in Agriculture", A World Bank Publication, Washington, 1987.

- EDI trænings materiale om projektplanlægning.

4.4 Økonomiske Øvelser

Ifølge den nye studieordning bevares de økonomiske øvelser som hidtil. Det foreslås derfor for udviklingsøkonomirådets vedkommende, at øvelserne gøres "faste", og at de bygger ovenpå det videregående udviklingsøkonomifag. De studerende bør derfor have bestået eksamen i dette fag (eller skaffet sig de nødvendige forudsætninger på anden vis), inden øvelserne påbegyndes¹⁴. Indholdet i de faste øvelser behøver næppe at blive fastlagt her, men der kunne f.eks. blive tale om en koncentration på følgende to områder:

- Landbrugssektoren: sektorpolitik og planlægning;
- Handel, bistand og eksterne relationer iøvrigt.

Disse emner ligger på områder af central betydning for politters fremtidige beskæftigelsesmuligheder, kan medvirke til at skabe den størst mulige sammenhæng i det samlede undervisningsudbud (jvf. bemærkningerne ovenfor i afsnit 4.3 om den sektormæssige tilgang) og er velegnede til at blive dækket gennem øvelsesformen.

Der er naturligvis en lang række yderligere emner, der kunne tages op i øvelserne; men det forekommer centralt at begrænse sig dels på grund af de knappe lærerressourcer (og de eksisterende lærerkræfters baggrund) dels for bedst muligt at realisere den i indledningen til disse noter anførte målsætning om en vis opstramning af studiets indhold¹⁵.

¹⁴ Om der bør indføres et mellemniveau, hvor kun introduktionskurset i udviklingsøkonomi opstilles som forudsætning, før visse øvelser følges, tages der ikke stilling til her.

¹⁵ En sådan opstramning behøver ikke gå ud over behovet for en vis fleksibilitet. Vægtningen i såvel introduktions- som det videregående kursus kan ændres lidt fra gang til gang, og der er intet til hinder for at f.eks. miljøspørgsmål tages op i forbindelse med

Det vil være vigtigt, at der til de faste øvelser etableres en fast kerne af "fællesgods"¹⁶. Dette kunne bestå i et "pensum", som læses enten forud for øvelsernes gennemførelse eller sideløbende hermed. Som eksempler på blot nogle af de mulige referencer på landbrugs- og bistandsområdet kan nævnes følgende, der supplerer diverse artikler i ovennævnte referencer:

i. Landbrug

- Ellis, F., "Peasant Economics: Farm Households and Agrarian Development", Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Ghatak, S. og Ingersent, K., "Agriculture and Economic Development", Sussex: Wheatsheaf Books Ltd., 1984.
- Timmer, C.P., Falcon, W.P. og Pearson, S.C., "Food Policy Analysis", A World Bank Publication, Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1983.
- Timmer, C.P., "Getting Prices Right: The Scope and Limit of Agricultural Price Policy", Berkeley: University of California Press, 1986.
- Mayani, Y. og Ruttan, V., "Agricultural Development in International Perspective", Baltimore: MD, 1985.

ii. Bistand

- Cassen, R. and associates, "Does Aid Work", Oxford: Clarendon Press, 1986.
- Riddell, R.C., "Foreign Aid Reconsidered", ODI, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1987.
- OECD, "Twenty-five Years of Development Cooperation", Paris: OECD, 1985.

projektplanlægningsområdet i lyset af, at der f.eks. på dette område på det seneste er udkommet en del relevant og aktuel litteratur om projekters miljøkonsekvenser. Det samme kunne gælde et område som industrisektorpolitik og -planlægning. Desuden skal den eksisterende fleksibilitet i emnevalget for specialerne ikke overses.

¹⁶ Det samme bør gælde, såfremt muligheden for at gå til eksamen i udvidet pensum bibeholdes. Derimod vil det nok være formålstjenligt at bevare en høj grad af fleksibilitet for afløsningsopgaverne, såfremt de bevares i deres nuværende form, som indebærer udarbejdelsen af et skriftligt arbejde, der forholdsvist nemt kan vurderes.

4.5 Specialet

Det er oplagt, at en studerende, der i en vis udstrækning har specialiseret sig i udviklingsøkonomi, vil have et naturligt ønske om måske at skrive hovedopgave på dette felt. Der foreslås ingen egentlige ændringer i denne forbindelse. Det er vigtigt, at en høj grad af fleksibilitet bevares, men det må samtidig tilstræbes, at specialerne ligger på et niveau, som i det mindste forudsætter kendskab til den i undervisningsudbuddet gennemgåede litteratur.

5. KONKLUSION

En yderligere konkretisering af ovenstående vil forhåbentlig finde sted i de opfølgende diskussioner og overvejelser. Det er af afgørende betydning at få politiets profil på dette felt præciseret og udviklet. Dette sker bedst gennem en strategi, der i en første fase får et begrænset, men veldefineret undervisningsudbud etableret, hvorefter aktiviteterne udvides gradvist i lyset af indhøstede erfaringer.

Der må naturligvis løbende foretages justeringer, men er de af omfattende art, bør de tidligst komme på tale efter en f.eks. ca. 5-årig forsøgsperiode eller i forbindelse med en udvidelse af lærerstaben. Denne er af begrænset omfang og bør hurtigst muligt suppleres.